

УДК 75.071.1(476)(092)+929 Аракчэеў
ББК 85.143(4Бел)
Б26

Серыя заснавана ў 2004 годзе

Укладанне *Аксаны Аракчэевай*
Алены Масла

*Выпуск выдання ажыццёўлены па заказе
і пры фінансавай падтрымцы
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь*

ISBN 978-985-02-1910-7

© Аракчэева А. Б., Масла А. С.,
укладанне, 2019
© Афармленне. УП «Мастацкая
літаратура», 2019

Слова ад укладальніка

Так сталася, што Барыса Аракчэева я бачыла аднойчы ў жыцці. На выставу, якая ладзілася ў галерэі Леаніда Шчамялёва, мяне запрасіла дачка Майстра, Аксана. Наша сяброўства з ёй у тую пару толькі завязвалася. І перш чым паланіла святло, якім ззялі выстаўленыя палотны, мяне скарыла сонечная ўсмешка Аксаны, яе зычлівасць да кожнага госця. Людзей у галерэю прыйшло шмат, але кожнага яна сустракала як самага жаданага. Як сонечны зайчык, бліскала то ля аднаго, то ля другога...

— Аленка, пайшлі, пазнаёмлю з татам!

І падвяла мяне да бацькі.

Першае, што я падумала, пабачыўшы Мастака: «А вось і сонца!» Дачка, яго водбліск — жвавы сонечны зайчык. А сонца — як яму і належыць, велічнае ў сваім спакоі і нейкай праменістай мудрасці. Майстар — невысокі, вельмі худзенькі, амаль бесцялесны — нібы пінжаком затулена аголеная душа, а не плечы. А такая моц ад яго сыходзіла, такая хваля спакою, годнасці! Здавалася, што побач з ім усе прысутныя рабіліся падобнымі да анёлаў — з такой увагай ён глядзеў на суразмоўцаў, так зацікаўлена слухаў. Нібы ўсё і ўсіх прапісваў у сваёй душы... Пасля, чытаючы лісты Барыса Аракчэева да жонкі, да сваякоў, знаёмячыся з яго дзённікавымі запісамі, я зразумела, што так яно і ёсць: мастак быў з пароды шчасліўчыкаў, якім выпала жыць у свеце Добрых Людзей — ён такімі іх бачыў, такімі ўбіраў у памяць, пускаў у душу. Чысціня і святло ў творах. Высакароднасць і годнасць у стаўленні да людзей і спраў. Які дарунак лёсу — пераканацца, што так бывае! Збіраючы матэрыялы для гэтай кнігі, укладальнікі імкнуліся засведчыць, замацаваць факт гэтай стваральнай гармоніі, якую прырода праявіла ў асобе Майстра Барыса Аракчэева.

Неўзабаве пасля згаданай выставы Аксана запрасіла мяне ў майстэрню, якую яна дзяліла з бацькам. Мы так утульна пасядзелі за гарбатай, нагаварыліся, дамовіліся пра сумесныя праекты... Я пеставалася ў водблісках струменістага святла, якое лілося з палотнаў Барыса

Аракчэева і лавіла сябе на думцы, што падобныя адчуванні былі ў мяне ў музеі Ван Гога ў Амстэрдаме. Такая ж магутная энергетыка, такая ж моц колераў!

А ўвечары агаломшыла самотная навіна: спынілася сэрца Мастака, у нябесны вырай паляцела яго душа...

Я была на могілках у вёсцы Гара, дзе пахаваны Барыс Аракчэў. Дарэчы, «Гара» — былы «Эверэст», новапаясленне ля Чарэі падчас калектывізацыі з экзатычнай на той час і не зразумелай мясцовым назвай. Не прылаўчыліся яны яе вымаўляць, і з досведу пра тое, што Эверэст — найвышэйшая гара ў свеце, пакінулі толькі зручную для вымаўлення частку — Гара. Вось там, на Гарскіх могілках, сярод светлага — аж у вачах бела — бярозавага гаю спіць мастак. Ён лічыў, што менавіта чарэйскім землям ён, ураджэнец Расіі, абавязаны сваёй любоўю да Беларусі. Апошнія працы, распачатыя мастаком незадоўга да канца зямнога шляху, былі прысвечаны менавіта Чарэі. Ён казаў, што і там, у лепшым свеце, будзе працягваць маляваць чароўныя беларускія пейзажы.

Факт, што маці Аксаны родам з-пад Чарэі, яшчэ больш «сцэмантаваў» наша сяброўства, бо з'явіліся новыя кропкі судакранання і супрацы. Я родам з Мёршчыны, з вёскі Мілашова: фальварак па-над нашым возерам калісьці будавалі паны Мілашы, сваякі славурых Чэслава Мілаша — нобелеўскага лаўрэата і Оскара Мілаша — французскага паэта-містыка. Оскар Мілаш родам з Чарэі! Вось і выходзіць, што па мілашаўскіх землях мы з Аксанай — радня! З 2011 года я праводжу Мілашоўска-Мілашаўскія чытанні, прысвечаныя славурым Мілашам. У гэтым праекце мілашоўскія і чарэйскія землі аб'ядналіся, разам з Аксанай мы зладзілі багата імпрэз.

Краязнаўцы сцвярджаюць, што Мілашы былі прафесійнымі заводчыкамі бэзу. Ахвотна верыцца, бо і ў маім Мілашове, і ў Чарэі бэз — любімы жыхар, не проста так сабе куст! На кожным панадворку — маўклівыя вартавыя, якія ўвесну ўбіраюцца ў пухнатыя аблокі кветак. Чым больш іх ламаюць — тым пышней квітнее куст. А яшчэ ў бэзавых гронках можна знайсці «шчасце» — кветкі з няцотнай колькасцю пясцікаў. З'ясі такое — і збудуцца самыя смелыя мары...

Любіў маляваць бэз і Майстар. На шчасце, няйначай! Палотны з букетами бэзу — як акно ў вясну, як вяртанне ў юнацтва, як бяздонны вір закаханасці. А для мяне яшчэ — і як прывітанне ад Мілашаў: найчасцей менавіта там, у вёсцы Мар'іна ля Чарэі, Барыс Аракчэў і маляваў бэз.

Не проста маляваў! Перадаваў таемны знак тым, хто здольны пачуць: зробленае — застаецца.

І дорыць шчасце.

Алена Масла

ЧАСТКА 1
ЭТАПЫ ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

Оксана Аракчеева

Мастер. Папочка

Эта книга — не искусствоведческое исследование творчества замечательного живописца Бориса Аракчеева, а желание проследить, как рожденный на Ярославщине с подаренным Богом талантом мальчишка стал мастером, посвятив всю свою жизнь и творчество белорусской земле. Впервые было проведено такое полное исследование архивных документов. Через материалы из личного дела Белорусского государственного театрального института (ныне Академия искусств) и Белорусского союза художников читатель ознакомится не только с педагогической, но и с творческой и общественной деятельностью художника. Прочитав с большим интересом эти документы, я, кроме того, что многое узнала из жизни педагогов художественного вуза, была поражена тем, как мой папа успевал заниматься творчеством.

Благодаря воспоминаниям коллег, друзей, учеников Бориса Аракчеева раскрывается личность мастера. Возможность взглянуть на жизнь художника изнутри, так, как это видят в семье, беру на себя я, младшая дочь Бориса Владимировича, поскольку на протяжении последних двадцати лет была рядом, работая с утра до вечера в одной мастерской. Видела творческий процесс, говорила с папой о жизни и об искусстве, готовила всё необходимое для поездок на пленэр, организовывала его персональные и наши совместные выставки.

8

Особо хочу отметить работу искусствоведа Б. А. Крепака, лично знающего всех художников поколения моего папы, — Бориса Алексеевича уважает и любит вся наша семья; а также работу Елены Масло, писателя и моей подруги, которая не только дала название данному сборнику, но и явилась инициатором создания этой важной для нашей художественной династии книги! Спасибо всем моим друзьям и единомышленникам, тем, кто уважает Бориса Владимировича Аракчеева, за то, что нашли время вспомнить о самом главном человеке в моей жизни! Это и сорат-

ники по кисти, и ученики, и корреспонденты, и писатели, и директора музеев, и коллекционеры и другие хорошие люди. Жаль, что не осталось воспоминаний его лучших друзей-художников Фёдора Барановского и Николая Залозного, давно ушедших. Папа в 2006 году писал:

А с художниками Фёдором Барановским и Николаем Залозным я дружил со времен учебы в училище и до последних дней. Фёдор попросил супругу пригласить меня за несколько часов до его кончины, чтобы в последний раз увидеть. Он был прекрасным художником и другом.

Я укоряю себя за то, что не успела побывать с расспросами у Мая Вольфовича Данцига, которого мой папа очень уважал и с которым был в дружеских отношениях.

Папа оставил бесценное наследие не только в картинах, этюдах, набросках, эскизах, зарисовках. Он бережно сохранил различные записи, заметки, комментарии в многочисленных альбомчиках и блокнотах в соседстве с зарисовками и компоновкой картин. Благодаря культуре каллиграфии и прекрасному почерку эти рукописные тексты мне было легко читать и переводить с бумажного формата в электронный. Я попытаюсь проследить путь художника в хронологической последовательности по его рассказам, записям, дневникам, связав со своими детскими воспоминаниями и картинами Бориса Аракчеева, переплетая стихами старшего брата Сергея Аракчеева и, несомненно, текстами всех, кто откликнулся на мою просьбу. Также использую свой текст, который писала к изданию первого объемного альбома о жизни и творчестве художника в 2006 году.

Двенадцать лет назад я писала:

«Мастер. Художник, произведения которого находятся в музеях и галереях Беларуси, бывшего СССР и разных стран. Живописец, картины которого занимают достойное место в домах коллекционеров не только нашей страны, но и всего мира. Художник, которого природа наделила способностью видеть *цвет* так, как может его видеть только настоящий мастер — *истинный живописец*. Этому не научишь даже в самых знаменитых академиях. Мальчик из маленькой российской деревеньки на реке Сить, бегая по ее берегам, собирал разноцветные камешки. Он их *видел*. Видел их цвет. Остальные мальчишки находили просто серые булыжники и удивлялись...

Папочка. Это он для нас. Добрейшей души человек. В детстве мы его редко видели дома. С утра папа спешил в институт (он преподавал живопись и композицию), а после занятий до ночи задерживался в мастерской. Но мы его всегда ждали с нетерпением. Папочка всегда приносил нам что-нибудь интересное. Например, красочную детскую книжку из

магазина «Дружба». Книга была на непонятном языке (чаще всего немецком или польском), но она разительно отличалась от наших изданий своей яркостью и смешными картинками. Их мы долго рассматривали и, не понимая чужого языка, придумывали свой текст. А еще папа мог принести шикарный альбом для рисования с надписью «Aquarell» или акварельные краски «Нева» и колонковые кисти. Мы были от счастья на седьмом небе. И, мне кажется, имея такие прекрасные инструменты, мы, три сестры, не могли не стать художниками. И, глядя на то, как наш папа любит свою работу — он живет ею, мы унаследовали у него это. А он, в отличие от нас, свои первые акварельные краски приобрел только в 6 классе, да и то случайно.

После 10 марта 2013 года, когда папа ушел в мир иной, жизнь для меня разделилась на «до» и «после». Сейчас я смотрю на всё по-другому. Не только вспоминаю счастливые часы детства и совместного творчества, а хочу продолжить такой сложный творческий путь в своей жизни и сохранить это бесценное наследие, подаренное нам Мастером! И, несомненно, в памяти внуков и правнуков. Это издание так важно не только для нашей династии, но и для широкого круга читателей, кому интересно проследить жизненный и творческий путь белорусского художника и педагога от 40-х годов прошлого столетия и до 2013 года.

Я разделила книгу на две части. Первая — «Этапы большого пути» — по названию легендарной дипломной работы Бориса Аракчеева. Вторая — «Путь в Вечность...» — посвящена духовному наследию Мастера.

Барыс Крэтак

Хай застанецца памяць...

Да свайго 87-годдзя ён не дажыў месяц і дзевяць дзён. Не ведаю — многа гэта ці мала для мастака, але ён пражыў жыццё вельмі дастойна — і ў творчым плане, і ў сямейна-бытавым, і ў шчаслівых узаемаадносінах з людзьмі і Яе Вялікасцю прыродай. А яго шматлікія вучні па Мінскім мастацкім вучылішчы і Беларускай акадэміі мастацтваў і сёння ўспамінаюць гэтага таленавітага настаўніка, яркага жывапісца, дзівоснага чалавека і грамадзяніна з вялікай літары.

Я ўспомніў словы Юрыя Дамброўскага з кнігі «Факел»: «Ці хіба шлях сапраўднага мастака заканчваецца нейкай датай, нават датай смерці?! Нічога канчатковага, дазволенага ў мастацтве няма і быць не можа.

Творчасць сапраўднага мастака — з’ява, якая вечна развіваецца і маладзее».

Залатыя словы! Складанае духоўнае жыццё твораў таленавітага чалавека пасля яго фізічнай смерці і ёсць працяг ягонай біяграфіі. Так, падзей і фактаў у яе не будзе ў выключна жыццёвым сэнсе, але яна, біяграфія, ні ў якім разе не аказваецца закрытай. Наадварот, расхінаецца з новай сілай і далёка выходзіць за мяжы часу і невяліччай прасторы, адпушчанай лёсам мастаку.

Калісьці мне пашчаслівілася шмат разоў бываць у гэтага выдатнага чалавека ў яго мінскай утульнай майстэрні на сёмым паверсе дома на рагу вуліц Леніна і Інтэрнацыянальнай, адкуль з вокнаў добра праглядалася плошча Свабоды з усёй яе цудоўнай архітэктурна-эстэтычнай «інфраструктурай», пачатак Паркавай магістралі (цяпер праспект Пераможцаў), Дом фізкультуры, інтэрнат БДУ, аўтастанцыя на плошчы 8 Сакавіка, шмат’ярусныя вежы Свята-Духава кафедральнага праваслаўнага сабора, яшчэ не адноўленая гарадская ратуша і ўдалечыні — берагі Нямігі. Цудоўная «ўрбаністычная» панарама — толькі маляваць! На першым паверсе дома — ці не самы папулярны ў мінчан рэстаран «Патсдам»...

У гэтай майстэрні, якую мастак атрымаў у першай палове 1960-х, мы з ім за кубачкам гарбаты ці бакалам сухога віна шмат размаўлялі «пра час і пра сябе». Тут, на маіх вачах, нараджаліся палотны «На сплаве» і «У родным краі», «Жніво» і «Ішлі эшалоны», «Вясна ідзе» і «Вяртанне»... Тут ён мне шмат чаго расказваў і пра сваю малую радзіму — прыволжскую вёску Турбанава, якую ніколі не забываў. Дарэчы, пазней, у пачатку 1980-х, па выніках паездкі на родную Яраслаўшчыну ён стварыў шмат мемарыяльных палотнаў, прысвечаных мясцінам, звязаным з «яраслаўскім» перыядам жыцця і вучобы Максіма Багдановіча. І, канешне, успамінаў пра тое, як сінявокая Беларусь наўекі стала яго другой маці-радзімай.

Аднойчы ён раптам сказаў мне, што калі прыйдзе апошні час, то хацеў бы быць пахаваным менавіта ў Беларусі. Я тады замахаў рукамі: навошта такія журботныя думкі, калі ўсё жыццё наперадзе? А ён мякка ўсміхнуўся: «Ты занадта малады, каб гэта разумець. Жыццё — такая дзіўнаватая штукавіна, калі не ведаеш, што з табой здарыцца заўтра. Асабліва востра гэта адчувалася ў канцы вайны. Ды навошта далёка хадзіць? Вось Максім Багдановіч. Чалавек, які пражыў у Яраслаўлі амаль восем гадоў, дзе, па сутнасці, стаў нацыянальным беларускім паэтам, і яго папросту маглі там бачыць мае бацькі. Уяўляеш сабе? Хіба думаў ён, што пражыве ўсяго 25 гадоў? Так, бывае, што і цяпер, у хвіліны дэпрэсіі, не-не ды і прыходзяць у маю турботную галаву невясёлыя думкі. Праўда, пра такія мінорныя моманты нікому, нават любімай жонцы Галі, імкнуўся не расказваць. Вось толькі з табой чамусьці падзяліўся...»

Падкрэслію, такая размова адбылася прыкладна ў сярэдзіне 1970-х, калі майму візаві было гадоў 50, а мне — каля 35... З той пары прайшоў доўгі час. І — вясной 2013 года так і здарылася: майго сябра прыняла зямля беларуская, калі толькі-толькі пачаў таяць апошні снег...

Канешне, гаворка ідзе пра Барыса Уладзіміравіча Аракчэва — заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, кавалера ордэна Францыска Скарыны, і проста пра цудоўнага жывапісца ласкаю Божай і добрага, мудрага, камунікабельнага чалавека. На жаль, такіх асоб, цалкам аддадзеных мастацтву, шчырых, сціплых, у нашым сённяшнім мастакоўскім племені застаецца ўсё менш і менш...

Ён быў не падобны па сваёй творчай індывідуальнасці ні на каго са сваіх калег па пэндзлі. Прайшоў складаны шлях у мастацтве, як гаворыцца, «ад сахі» да аднаго з лепшых майстроў — жывапісцаў Беларусі, і на гэтым шляху ні ў чым ніколі душой не пакрывіў. Па сваёй чалавечай сутнасці, якая так моцна адлюстравалася ў яго творах, Барыс Уладзіміравіч быў далёкі ад прыстасавальніцтва, да жыцця і любой справы адносіўся з глыбокай сур'ёзнасцю і захапленнем, а задачы сабе як мастаку ставіў зусім не простыя, то стане зразумелым, якая цяжкая, цяжкая была тая дарога, якую прайшоў хлапчуком ад прыволжскіх прастораў праз метамарфозы салдацкага быцця, каб у выніку сваё шчодрае сэрца, свой іскрысты талент цалкам аддаць беларускай зямлі. А гэта, пагадзіцеся, подзвіг.

...Вялікая Айчынная вайна напаткала яго, сялянскага хлопчыка — сямікласніка, на радзіме, у прыволжскай вёсцы Турбанава. Тады яму ішоў пятнаццаты год. Бацькі ўжо не было ў жывых, маці — інвалід, два малодшыя браты і дзве сястры. Па сутнасці, ён — галоўны карміцель. Каб пракарміць сям'ю, прыйшлося два гады працаваць у калгасе імя Жданава, даглядаць табуны. І толькі ў самам канцы сорок трэцяга ўсё ж дабіўся таго, каб яго прызвалі ў Чырвоную Армію. Спачатку аказаўся ў вучэбным запасным палку пад горадам Кіравам, дзе, будучы сяржантам, камандаваў аддзяленнем. А потым было, як у тых вершах Міхаіла Кульчыцкага «Война ж совсем не фейерверк, / А просто трудная работа. / Когда — черна от пота — вверх / Скользит по пахоте пехота...» Пасля Перамогі яшчэ цэлую пяцігодку прыйшлося Аракчэву «отпахать» у арміі: спачатку ў Бабруйску, потым — у Мінску; з іх тры гады — чарцёжнікам аператыўнага ўпраўлення штаба Беларускай ваеннай акругі.

Вось з чаго пачалася яго Беларусь! Нарэшце — дэмабілізацыя, паступленне ў Мінскае мастацкае вучылішча, прычым адразу на другі курс: выявілася дастойная «самаадукацыя» ў падрыхтоўцы па жывапісе і малюнку.

Пасля паспяховага заканчэння сямігодкі і вучылішча Аракчэў у 1953-м адразу ж, без усякіх праблем, паступіў у Беларускае тэатральна-

мастацкі інстытут. Гэта быў першы набор студэнтаў на мастацкі факультэт. Група будучых жывапісцаў, вучняў выдатнага педагога і пейзажыста Віталя Канстанцінавіча Цвіркі, была ў вышэйшай ступені цікавая і «шматгалосая» з вялікімі патэнцыяльнымі магчымасцямі. Побач з Аракчэевым — Леанід Шчамялёў, Віктар Грамыка, Мікалай Залозны, Іван Ціханаў, Алег Цалкоў (так, той самы, які стаў у эміграцыі знакамітым на ўвесь свет), Міхаіл Казанскі (будучы маскоўскі авангардыст), Юзэф Пучынскі, Фёдар Бараноўскі, Барыс Няпомняшчы, Ірына Саковіч (Глазава), Іван Рэй, Аляксандр Сямілетаў, Васіль Ярмоленка, Ала Замай. Вось такі быў самы першы інстытуцкі, «цвіркоўскі», выпуск жывапісцаў. Акрамя Цвіркі, выкладалі ў Аракчэева і іншыя добрыя педагогі: Аляксандр Мазалёў, Хаім Ліўшыц і Валянцін Волкаў, які ў гэты ж час выпусціў другую, паралельную, групу будучых мастакоў.

І вось надышоў час работы над дыпламам. Барыс распрацоўваў эскіз карціны «Этапы вялікага шляху» ў студэнцкай вучэбнай майстэрні на шостым паверсе дома № 18 на тагачасным Сталінскім праспекце. Побач працавалі Леанід Шчамялёў над палатном «Вяселле», Фёдар Бараноўскі над «Выхадам з блакады» і Мікалай Залозны над «Капітуляцыяй». Зараз такія цікавыя дэталі мала каму вядомыя, і таму лічу, што яны павінны заставацца ў творчых біяграфіях нашых мастакоў. Бо ў такіх дэталях, на мой погляд, істотная сутнасць таго, што часта ў мастацтвазнаўцаў застаецца за мяжой духоўнага мастакоўскага жыцця.

Работа над дыпламам працягвалася ў Аракчэева амаль цэлы год: многае мянялася ў працэсе пісьма, знікалі нейкія дэталі, з’яўляліся новыя, недзе ўзмацняліся колеравыя акорды, недзе мікшыраваліся, пакуль па кампазіцыі і вобразах не знайшліся тры галоўныя персанажы: радавыя героі грамадзянскай вайны, якія спыніліся разам з баявымі коньмі на кароткі адпачынак у нейкай вазоўні. Словам, ішоў звычайны працаёмкі мастакоўскі працэс, і заўваг з боку Віталя Цвіркі і яго асістэнта Уладзіміра Стальмашонка амаль не было.

У лістападзе 1959 года адбылася абарона дыпломных работ «піянераў» мастацкага факультэта БДТМІ. У якасці старшыні дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі быў запрошаны народны мастак СССР, прэзідэнт Акадэміі мастацтваў СССР, прафесар Барыс Уладзіміравіч Іагансон. Вось як — поўны цёзка Аракчэева! Усё ішло, так бы мовіць, згодна з планам. Студэнты ўносілі ў залу карціны і ўстанаўлівалі на мальберты. Першым (па алфавіце) трапіў «на дыван» Аракчэеў. На мальберце — палатно «Этапы вялікага шляху» (200×140). Менавіта пра такіх камсамольцаў і «комиссаров в пыльных шлемах» спяваў Булат Акуджава. Выслухалі аўтара, які перад высокай камісіяй (туды ўваходзілі Аскар Марыкс, Валянцін Волкаў, Заір Азгур, Андрэй Бембель, Віталь Цвірка і інш.) растлумачыў сваю

здуму. Потым выступілі «адвакаты» — кіраўнік дыплама і рэцэнзент. Пасля нядоўгага абмеркавання члены камісіі аднагалосна вынеслі вердыкт: «Выдатна!» А «галоўны пракурор» Барыс Іагансон усхапіўся і сказаў прыкладна так (на жаль, тады не было дыктафонаў): «З гэтага маладога чалавека вырасце вельмі добры жывапісец. Ён цудоўна адчувае каларыт, выдатна кампануе, і, галоўнае, яму ўдалося ў простым будзённым факце знайсці вельмі яркі песенна-паэтычны вобраз часу, сугучны сваёй романтикай сённяшнім дням...»

І невыпадкова, што на Усесаюзнай выстаўцы дыпломных работ у Маскве гэта карціна карысталася вялікім поспехам у глядачоў і прэсы, бо ўжо даволі такі збітая ў савецкім мастацтве тэма грамадзянскай вайны тут набыла нейкі свежы і арыгінальны ракурс яе ўспрымання. Бадай, гэта быў адзіны твор мастака, прысвечаны нараджэнню маладой савецкай улады. Але ён стаў пралагам да распрацоўкі тэмы, сацыяльна і маральна звязанай з рэвалюцыяй, — тэмы Вялікай Айчыннай вайны і партызанскага руху. Таму я так падрабязна раскажваю пра гэты твор. А яшчэ таму, што менавіта з гэтай карціны пачынаецца той самы «фактурны», «пастозны» жывапісец, класічны рысавальшчык і тонкі «кампазітар» (з пункту гледжання пабудовы кампазіцыі) Барыс Аракчэў, які назаўсёды ўвайшоў у гісторыю выяўленчай культуры Беларусі. Праўда, да гэтай тэмы ён праз два дзясяткі гадоў паспрабаваў звярнуцца яшчэ раз — у карціне «На Заходні фронт», але, на мой погляд, яна лепш за дыплом не стала: атрымалася занадта «шматслоўнай» па кампазіцыі і перанасычанасці фрагментаў і дэталей.

Праз два гады пасля заканчання інстытута Барыс Уладзіміравіч стаў кандыдатам у члены Саюза мастакоў БССР (тады існавала такое ўстаўное правіла: спачатку двухгадовы кандыдацкі стаж, потым, абавязкова па творчых выніках, — паўнапраўнае членства). Рэкамендацыі далі яму Віталь Цвірка, Андрэй Бембель і Мікалай Гуціеў, а яшчэ праз два гады Барыса Уладзіміравіча аднагалосна зацвердзілі членам творчага саюза. На гэты раз яго рэкамендавалі Аляксей Глебаў, Уладзімір Сухаверхаў і Валянцін Волкаў. Усе адзначылі яго «спелы талент», «выдатны дар жывапісца», «шчырасць» і «адданасць традыцыям рэалістычнага мастацтва».

Калі я пазнаёміўся з мастаком, за яго плячамі былі ўжо карціны «Медсястра. Брэст. 1941 год», два варыянты «Партызанскага дазору», мемарыяльныя пейзажы Брэсцкай крэпасці, шмат пленэрных эцюдаў, напісаных ля вёскі Павязень, і ішла работа над «Даяркамі». Таксама, помню, рыхтаваліся першыя штрыхі эскіза да будучага палатна «Партызанскія завеі». Мала хто сёння ведае, але ў тых гады Аракчэў паспяхова займаўся і кніжнай ілюстрацыяй. Менавіта тады ён мне падарыў сваю цудоўна аформленую кнігу «Герайчная абарона» (пра герояў Брэста). І я бачыў яшчэ адну яго ілюстраваную кнігу ўспамінаў партызанскага камандзіра

атрада асобага назначэння, разведчыка Станіслава Ваўпшасавы пад назвай, калі не памыляюся, «На разгневанай зямлі».

Значыць, усё гэта адбывалася прыкладна ў 1966 годзе. З той пары між намі ўстанавіліся добрыя сяброўскія і творчыя адносіны, якія працягваліся некалькі дзесяцігоддзяў. Толькі ў апошнія гады жыцця мастака, калі ён трывала асталяваўся на летні перыяд у вясковым доме ў цешчы Праскоўі Пятроўны Перасецкай, маці жонкі Галіны Ягораўны, у вёсцы Мар'іна Чашніцкага раёна на Віцебшчыне, мы сталі сустракацца менш. Мабыць, як і многіх, у тых «ліхія» часы вельмі заядала жыццёвая мітусня, беганіна і іншая марнасць. У асноўным, бачыліся на розных вернісажах, у Нацыянальным мастацкім музеі і на іншых культурных акцыях.

Хаця за творчасцю мастака я заўсёды імкнуўся ўважліва сачыць. Як і за тымі пасмяротнымі выстаўкамі Барыса Уладзіміравіча, якія рэгулярна наладжвае па ўсёй Беларусі і за яе межамі яго дачка, таленавітая мастачка Аксана Аракчэева. Дзякуючы намаганням Аксаны Барысаўны вясной 2015 года на доме № 2 на вуліцы Леніна, дзе паўстагоддзя тварыў яе тата, была ўстаноўлена мемарыяльная дошка з барэльефам мастака разца Яўгена Колчавы. Дапоўню, што і дзве старэйшыя дачкі Аракчэева, Алёна і Марына, пайшлі па слядах таты — сталі мастачкамі...

...Што найбольш характэрна для творчасці Барыса Аракчэева? Ну, вось, скажам, ваенныя палотны: «На абпаленай зямлі», «Партызанскія завеі», «Партызанская сям'я», «Партызанскі дзор», «На заданне. Апошні наказ на дарогу», «З вайной пакончылі...», «Казематы мужнасці», «Памяці антыфашыста, Героя Савецкага Саюза Фрыца Шменкеля», «Ішлі эшалонны...». Усе гэтыя карціны пераносяць нас у розныя часы, яны закранаюць розныя сферы пачуццяў. Але сюжэтная разнастайнасць твораў па меры іх уважлівага разгляду зліваецца ў адзінае рэчышча. Не, гэта не цэласная мазаіка, заключаная ў адну плоскасць, а, хугчэй, цэласнасць быцця, цэласнасць аўтарскай натуры, якая прагне знайсці і перанесці на палатно сваё разуменне вытокаў, характару і сутнасці нашай вялікай і цяжкай Перамогі, цэласнасць маляўніча-пластычных мелодый.

Таму ўсё ў гэтых карцінах — стрыманая энергія фарбаў і ліній, пластычная выразнасць формы, канструктыўная яснасць кампазіцыі — накіравана на тое, каб выклікаць у гледача хваляванне, дапамагчы зразумець і ацаніць прыгажосць, мужнасць чалавека. Для гэтага Аракчэў даследаваў, асэнсоўваў гісторыю зноў і зноў, выкарыстоўваў розныя мастацкія сродкі, якія вялі да адкрыцця новага. Мастак ведаў, што без гэтага немагчымы рух мастацтва наперад. Гэта і быў той самы творчы пошук, які б ні надараліся на гэтым шляху няўдачы.

У тых гады — у пачатку 1970-х — мне запомнілася вялікая карціна «Брэсцкая крэпасць. Раненыя байцы». Нібы кінакамера, «выхоплівае»

мастак адзін з эпизодаў бессмяротнай эпопеі. Кампазіцыйным і сэнсавым цэнтрам карціны з’яўляецца фігура раненага байца з аўтаматам. Вобраз поўны ўнутранай сілы: ён гатовы весці барацьбу да апошняга патрона. Ад яго погляд пераводзіш на фігуру артылерыста з перавязанай галавой, да маладзенькай санітаркі. І далей — на салдат, якія ляжаць у глыбіні каземата. Яснасць кампазіцыі, псіхалагізм і вострая экспрэсія асобных вобразаў, напружаная чырвона-охрыстая колерная гама надаюць карціне настрой не трагічнай безвыходнасці, а мужнасці. Аракчэева хвалюе не падзея сама па сабе, а яе дыялектыка, складаныя ўнутраныя сувязі, закладзеныя ў яе вытоках. Адсюль і «псіхалагізацыя» сюжэта, і буйныя планы адлюстравання. Таму ў вобразах абаронцаў мастак знайшоў тую ўнутраную высакароднасць, пры якой гераізм становіцца звычайнай справай. Углядаючыся ў гэтыя твары, не толькі думаеш аб трагедыі першых дзён вайны, але і верыш, што яны сталі першымі днямі, якія наблізілі нас да 9 мая сорок пятага і да светлых дзён сённяшніх. Я гэтак палатно яшчэ раз успомніў, калі не так даўно глядзеў мастацкі расійска-беларускі фільм-драму «Брэсцкая крэпасць». Уражанне было такое, што рэжысёр Аляксандр Кот бачыў гэтую аракчэўскую карціну, калі здымаў у казематах эпизоды з раненымі абаронцамі...

Такая жывая павязь часу. Яна вельмі дапамагла Аракчэеву глыбока асэнсаваць сучаснае. Лепшыя творы мастака, прысвечаныя сучаснай Беларусі, раскрываюць думкі і пачуцці аўтара. Свет творчасці жывапісца населены шчырымі людзьмі, якія вабяць сардэчнай прастатой і жыццёвай энергіяй. Вось паэтычныя «Даяркі», напісаныя ў выніку творчай паездкі на Віцебшчыну. Вось «Хлеб», таксама — па матэрыяле, сабраным у Чашніцкім раёне. Класічная работа, гэта якраз той выпадак, калі мастак праз простае і звычайнае далучае нас да вечных духоўных каштоўнасцей. Мне гэты твор заўсёды падабаўся. Паглядзіце, як мастак уважліва прыглядаецца да твараў і рук гераінь — сялянск, да іх плаўных па абрысе фігур, да пластыкі «планетарнай» зямлі. Няма тут выпадковасцей, усё прадумана, лагічна асэнсавана — і ў выніку атрымалася манументальная кампазіцыя.

Той жа складаны сімбіёз паэзіі і праўды і ў карцінах «На сплаве», «Вечар на ферме», «Жніво», «У родным краі», «Дарога дадому», «Вяртанне», «Адроджаны край», «Гарачая пара»... Але што цікава: жыццё асобных людзей прыцягвае ўвагу мастака як невялікі, але значны фрагмент вялікага быцця, а вясковы пейзаж — як фрагмент светабудовы. Збіраючы, разглядаючы і асэнсоўваючы гэтыя фрагменты, у сваіх карцінах Аракчэў выбудоўвае з іх масштабнае і складанае палатно свету. Дакладная ўвага да асобнай, выключнай дэталі пры пераканаўчым напаўненні абагульненнай метафары; моцная эмацыянальная насычанасць пры прыстойнай

стрыманасці лаканічнай формы; найбольшая мастакоўская шчырасць без патэтыкі і афектацыі, якія іншы раз раздражнялі ў жывапісе некаторых мастакоў тых часоў; максімальная адхіленасць ад партыйнай ідэалогіі пры бескампраміснай сумленнасці і непазбежнай у савецкі перыяд грамадскай актыўнасці, — вось асноўныя якасці мастацтва і асобы, якія вывелі героя майго эсэ ў першы легіён самых яркіх творцаў таго часу. І якія, па вялікім рахунку, вызначылі актуальнасць яго творчасці і сёння. Думаю, і ў тым часе, што прыйдзе пасля нас.

Дастаткова прыглядзецца да такіх па-пластаўскі «песенных», чароўных па настроі кампазіцый, як «Сенажаць», «Лета. Купанне коней» ці «Легендарнае возера», як дыптых «Раны» (асабліва левая частка). У гэтым шэрагу і вельмі ўдалае палатно «Працаўнікі зямлі» — своеасаблівы працяг вечнай тэмы: «Зямля і на ёй Чалавек», якая раней атрымала падобнае ўвасабленне (асабліва ў кампазіцыйным плане), напрыклад, у Міхаіла Савіцкага («У полі») ці ў нашага другога выдатнага зямляка Яўсея Майсеенкі («Зямля»).

Самае цікавае, што ва ўсіх кампазіцыйных фігуратыўных творах Аракчэева значную ролю выконвае адлюстраванне прыроды. А ў палотнах «Апошні снег», «Бязрозавы гай», «Працоўная восень», «Зіма ў Мінску», «Возера Нарач», «Восеньскі кліч», «Пара адлёту птушак», «Апускаецца ночы крыло», «Летні дзень у Мар'іна», «Аранжавы захад сонца», «Зямля Заслаўская», «Раніца на возеры Чарэйскім», «Мар'іна ў вячэрніх праменях» прырода — наогул галоўны «герой».

Адно з найлепшых палотнаў у гэтым шэрагу — «Вясновыя вятры». Гэта работа майстра з вялікім прафесійным вопытам, які здольны бацьчы у жыцці нешта вельмі важнае, у простым, паўсядзённым адкрываць значнае. Палатно напоўнена промнямі вясновага святла, радасцю і чалавечай цеплынёй. Тут усё знаёма з дзяцінства: і паваленыя ветрам белыя вясковыя штыкеты, і аблогі ў небе, і пяшчотная нявеста-бязрозка, і густая вада, што яшчэ не вызвалена ад лёду, і хата, якую талакой будуець сяляне. Паўсюль — веснавое абуджэнне...

Асаблівасцю пейзажных кампазіцый Аракчэева з'яўляецца моцная пабудова: у іх выразна акрэслены планы. Здаецца, гэтыя пейзажы чакаюць дзеяння, яны напоўнены душэўным хваляваннем, дынамікай, экспрэсіяй, жыццём. Карціны, як правіла, разлічаны на нетаропкую ўвагу глядача, на даверлівую размову з ім. Адсюль і імкненне аўтара да стараннай закончанасці твора, да адпрацоўкі дэталей, кампазіцыі, фактуры палатна.

У яго была ясная і дакладная сістэма поглядаў на творчасць і мастацтва, на традыцыі і сучаснасць. Гэтыя погляды ён і ўвасабляў у сваіх карцінах. Так, бывала, што яго не разумелі, асабліва сярод калег, папракалі ў «залішне дзёрзка-нядбайным» ці «бравурна-размашыстым» жывапісным

пісьме, а ён быў перакананы ў правільнасці сваіх прынцыпаў і заўсёды стаяў на цвёрдай глебе.

...Аднойчы ў спякотны дзень 13 чэрвеня 1993 года мы хавалі народнага мастака Віталія Цвірку, любімага жывапісца і педагога Аракчэва і майго, нягледзячы на вялікую розніцу ва ўзросце, сябра. «Вось як бывае,— сказаў мне тады на Усходніх могілках Барыс Уладзіміравіч,— адыходзяць самыя лепшыя, блізкія, сумленныя. Не магу паверыць, што Віталія Канстанцінавіча няма, што не сустрэну яго на выстаўцы, не пабачу яго новых шэдэўраў, не пачую яго размову, поўную добрага, часам саленаватага гумару. Не верыцца...» Праз пару дзён Аракчэў запрасіў мяне ў сваю майстэрню. Сядзелі дапазна. Размова была шчырай. І тады мастак адкрыўся новай для мяне гранню, як чалавек, прасякнуты вялікай любоўю да свайго Настаўніка. «Ты ведаеш,— казаў ён,— вось зараз я нібы занова пабачыў Цвірку, адшмаргнуў нейкую блакітнаватую заслону туману, увайшоў у яго свет. Хаця пазнаёміўся з мэтрам яшчэ ў пару свайго далёкага юнацтва — у мастацкім вучылішчы. Як усё проста ў гэтага генія! Зямля, а на ёй чалавек, жыллё і сусвет, адушаўлёная прастора і натхнёная прырода... Я вось думаю: чым глыбей мастак, тым складаней увайсці ў яго свет, тым цяжэйшыя гэтыя дзверы. Затое калі такія дзверы адчыняюцца, душа чалавека набывае зусім іншы маральны і эстэтычны ракурс...» Гэтыя словы з поўным правам сёння можна адрасаваць і іх аўтару...

Уся яго творчасць — гэта калейдаскоп такіх тэм і сюжэтаў, якія, нягледзячы на знешнюю «звычайнасць», здзіўляюць сваёй навізнай, эмацыянальна-пластычнай перакананасцю і свежым аўтарскім позіткам на навакольны свет. Працаўнікі палёў. Жыхары гарадоў і вёсак. Памяць гісторыі. Салдаты і партызаны Вялікай Айчыннай. І свежасць пейзажаў — лірычных і эпічных. І душэўнасць нацюрмортаў. І настальгічная песня пра Яраслаўшчыну. І прыгожыя мясціны другой радзімы — Беларусі: Заслаўшчына, Жыровічы, Маньковічы, Бярэзіна і Свіслач, Нёман і Днепр, возера Свіцязь, канешне, любімы шматаблічны, разнастайны Мінск, а Ракаў, Лагойск, Полацк, Брэст; розныя поры года, калі адлятаюць птушкі, альбо «апускаецца ночы крыло»; гарачыя дні жніва ці зімовыя карункі на дрэвах Віцебшчыны...

Карацей кажучы, ён прысвячае свае творы прыгажосці жыцця і побыту, каб паведаміць нам пра «нравы ды характары» таго, што мы звычайна не заўважаем. Сфарміраваны свет карцін мастака — апірышча надзейнасці, трываласці, дзе прывольна і дрэвам, і травам, і нябёсам, дзе ўтульна «жывецца» і кветкам, і садавіне, і прадметам хатняга ўжытку, і гарадской архітэктуры. Позірк гледача не спатыкаецца тут на кожным кроку з-за вострых вуглоў запазычаных ці спісаных з рэпрадукцый форм, не блукае ў стракатасці ды ў награвашчванні прадметаў і рэчаў. Гэта асабісты, «вы-

пакутаваны» ў шматлікіх пленэрах ды вандроўках па Беларусі, мікракосм мастака, дзе немагчыма «праверыць алгебрай гармонію». Увесь сакрэт арацхэеўскіх пошукаў і «штудый» вось у чым: наколькі, часам да найўнага, спрошчана схема канструкцыі, настолькі ж неэлементарны змест вобраза, адчувальны багаты рытмічны і колеравы пачатак.

Здаецца, адбылося неверагоднае, немагчымае: сама прырода за ўчэпістасць позірку паднесла Арцхэеву падарунак — «арганізаваную» плоскасць і глыбіню, «гатовыя» згоды рытмаў, плям і колеравыя тэмы з варыяцыямі. Але як адбіліся, выявіліся інтуітыўная кампазіцыйнасць, здольнасць бачыць гармонію ў пабудове прыроды і рэчаў — гэта таямніца аўтара, яго «востраў скарбаў», і не будзем спрабаваць яго адкрыць. Урэшце, усё сапраўднае мастацтва — таямніца. Тут для нас важны вынік — арганічнасць твора, дзе прыём не аголены, «зробленасць» адыходзіць углыб, і захоплваюць толькі адкрытая эмацыянальнасць, пачуцці мастака ды жыццё, што цячэ ў, здавалася б, вельмі асабістых, але такіх значных сусветах...

У апошнія дзесяцігодзе жыцця Барыс Уладзіміравіч працаваў, галоўным чынам, у жанрах лірычнага пейзажа і нацюрморта, радзей — партрэта. Летам, як правіла, на летніку ў вёсцы Мар'іна, дзе побач жывапісны лес, азёры Чарэйскае і Чамярыца, далей — Лукомльская ГРЭС, пасёлак Піянерскі, дзе шматлікая «натура» сама прасілася на палатно. Ну а зімою — зноў утульная мінская майстэрня, дзе таксама — «ні дня без пэндзля».

Асобная старонка яго творчасці — акварэльны жывапіс, на які чамусьці мала хто з крытыкаў звяртаў увагу. А між тым яго акварэлі — гэта лірычныя, яскравыя, як маджары-віно з маладога вінаграду, настальгічныя лісты-дзённікі. Пра апошнія промні сонца над ціхім возерам, пра густыя барвы восені, пра цвіценне палявых кветак, пра сіні зімовы вечар, пра белыя бярозы і старыя беларускія млыны, летнія навальніцы і спякоту, калі душа разнявольваецца ў цені разгалістых яблыневых галінак у садзе; пра мар'інскія краявіды, пра пасляваенныя і новыя вуліцы і плошчы роднага Мінска — пра ўсё тое, што ў Боскай прыродзе сагравае душу, напаўняючы яе пшчотай і дабрынёй. Паглядзіце, які колер! Інтэнсіўны, свежы, пачуццёвы, арганізаваны рытмічна і «лінеарна». І ў той жа час, у некаторых творах часам адчуваецца дзіўны стан светлай журбы (помніце ў Пушкіна: «Печаль моя светла...»), якая знаёмая кожнаму, хто без шчырай прыроды Радзімы — нікуды, хто без яе не ўяўляе сваё жыццё, таму і ў акварэльных работах Арацхэева шмат сінявокай Белай Русі, якая падарыла яму такое вялікае творчае натхненне...

А яшчэ я помню, як у пачатку 1992 года, менавіта ў студзені, ён у гэтай жа майстэрні заканчваў вялікае гістарычнае палатно «Генерал

Кульнеў і гродзенскія гусары ў бітве пад Клясціцамі. 1812 год». Якаў Кульнеў, храбры і харызматычны камандзір Гродзенскага гусарскага палка, наш зямляк, загінуў у баі з часцямі 2-га армейскага корпуса напалеонаўскага маршала Нікаля Шарля Удзіно 1 жніўня 1812 года каля вёскі Клясціцы (цяпер Расонскі раён Віцебскай вобласці). Дарэчы, бывае ж такое: Кульнеў паблізу гэтага месца і нарадзіўся!

Барыс Уладзіміравіч раскажаў, што быццам бы сам Напалеон Банапарт так напісаў у лісце да сваёй жонцы Жазэфіны: «Учора загінуў Кульнеў, лепшы афіцэр кавалерыі». Так, ён быў першым з рускіх генералаў 1812 года, які загінуў у баі: яму ядром адарвала абедзве нагі... У 2005 годзе гэтае палатно (разам з дзясяткам іншых) жывапісец падарыў мастацкай галерэі ў горадзе Крупкі Мінскай вобласці.

Гэтая галерэя з'яўляецца філіялам Крупскага гісторыка-краязнаўчага музея і з 2 красавіка 2015 года носіць імя Барыса Аракчэева. Манументальная кампазіцыя, прысвечаная генералу Кульневу, у гістарычным аспекце не выпадковая ў фігуратыўным жывапісе мастака. Гэты складаны жанр даўно прыцягваў яго ўвагу, пачынаючы яшчэ з той самай дыпломнай работы: бо грамадзянская вайна, нарэшце, як і Вялікая Айчынная, — таксама ўжо стала гісторыяй, асабліва для маладога пакалення.

Але мала хто ведае, што Барыс Уладзіміравіч хацеў намаляваць карціну і пра бітву на рацэ Сіць (на малой радзіме мастака) вясной 1238 года паміж войскамі ўладзімірскага князя Юрыя Усеваладавіча і конным корпусам мангольскага хана Бурундая. Гэта была ключавая бітва ў час паходу Батыя на паўночны ўсход Русі. Але такі «праект» так і застаўся ў марах мастака ды ў невялічкіх алоўкавых накідах.

А яшчэ ён хацеў напісаць, але не паспеў, палатно пра фінал Вялікай Айчыннай: да роднага берага прыстае параход, а на ім — бывалы салдат, які выжыў на фронце і цяпер вяртаецца дадому, да сваякоў, да тых, хто яго чакаў, нягледзячы ні на што. Аднак, на мой погляд, усё ж яго душа цягнулася больш да паэзіі, лірыкі, да святла быцця, да таго, калі, па М. Багдановічу, «белым кветам адзета каліна...» і калі «краса цудоўная поруч з намі...». Вось такая «краса цудоўная» — у яго шматлікіх чароўных нацюрмортах з валожкамі і півонямі, макамі і хрызантэмамі! Але асабліва — з бэзам. Калі бачу гэтыя жамчужыны, тут жа міжвольна параўноўваю іх з «Бэзам» М. Урубеля, І. Грабара, П. Канчалоўскага, К. Каровіна, і, мне здаецца, што аракчэўскі «Бэз» па жывапіснай мове ні ў чым не ўступае знакамітым класікам. Дарэчы, адна з аракчэўскіх карцін — «Бэз на фоне габелена» — сёння ўпрыгожвае Табольскі гісторыка-архітэктурны музей-запаведнік. А колькі яго твораў знаходзяцца ў розных беларускіх музеях — не пералічыць...

Аднойчы Барыс Уладзіміравіч сказаў такую фразу: «Цудоўнае заключана ў прыродзе. Нават у малым. Які змест ні зрабі, калі няма дасканалай формы, ён не «працуе». Значыць, гэты змест паўторны, другім наваратам. Ведаеш, дасканалы «пусты» нацюрморт лепш, чым недасканалая сюжэтна-тэматычная карціна...» Адчуваецца, што мастак як жывапісец без памяці быў улюбёны ў жывую плоць усяго зямнога. Ён не «спісваў» натуру па прынцыпе «поўнага падабенства». Яму ўласціва натуральнае, арганічнае праламленне натуры (кветак ці дароў зямлі) скрозь прызму корпуснага, шматслойнага жывапісу, але гэта праламленне, што не выходзіць за тыя межы, за якімі жыццё пазнаецца і адчуваецца праз складаны асацыяцыі. Але ніколі натурныя ўражанні не засланялі ў мастака галоўнага — імкнення абагульніць, апаэтызаваць, знайсці сінтэтычнае шматслойнае рашэнне.

«И если кого впускаю я в душу, то сначала поярче ее освещу...» — нібы казаў Аракчэеў словамі паэта і выліваў свае фарбы на чароўныя ружы і бэз... Чыстымі, светлымі думкамі жыў мастак, заняты пошукамі свайго зямнога раю, сваёй краіны, вясновай квецені садоў, блакітных азёр, бэзавых туманаў — краіны шчаслівай, цудоўнай, што прываблівае шчодрасцю жывых фарбаў, ліній.

Помню яго апошняю рэтравыстаўку ў Палацы мастацтваў. Барыс Уладзіміравіч адкрыў яе асабіста 2 лютага 2011 года, за два месяцы да свайго 85-годдзя. Яму было што паказаць гледачу: на працягу больш чым паўстагоддзя былі створаны сотні цудоўных палотнаў, многія з якіх увайшлі ў «залаты» летапіс беларускага жывапісу. Я тады падумаў, што вельмі цікава ў такіх буйных экспазіцыях прасочваць шлях мастака па прыступках творчасці: ты бачыш пры гэтым напружанасць ніці, што працягнута ад яго жыцця да палатна, паглыбляешся ў свет, адноўлены яго пэндзлем,— жывы, аб'ёмны, шматаблічны, эмацыянальны. Яшчэ раз углядаешся ў яго асобыя прыёмы вобразна-пластычнай выразнасці і асаблівую «фактурную», корпусную экспрэсію, якая, аднак, ніколі не перарывала сувязі з рэальнасцю. У гэтым сэнсе ў жывапісца было «звярынае чутцё»: адчуваць тую мяжу, за якой, вольна ці нявольна, можа пачацца «гульня ў абстракцыю». А гэта не для яго...

Час і чалавечыя лёсы — вось той галоўны стрыжань, на якім моцна грунтавалася ўсё мастацтва Аракчэева: ад першага, юнацкага палатна да апошняга ў жыцці. І гэтае апошняе — «Янка Купала ў гады вайны» — так і засталася незакончаным...

Думаю, што да пачатку новага XXI стагоддзя Барыс Аракчэеў дасягнуў, здаецца, дасканаласці ў авалоданні ўсімі даступнымі яму сродкамі адлюстравання. Ясны, дакладны, выразны малюнак, чараўніцтва каларыту, здольнага перадаць адчуванне лёгкасці асяроддзя і гаму тонкіх чалавечых пачуццяў, глыбіня перспектывы, законы якой не засталіся таямніцай

для яго (іх ён мог «ламаць» па сваім меркаванні) свабоднае прасторавае мысленне, гармонія ў дакладным узаемадзеянні аб'ёмаў і ліній, максімальная выразная адчувальнасць і матэрыяльнасць вобразаў — вось сродкі, якія зрабілі магчымым тое свята характава бачнага свету, якімі з'яўляюцца лепшыя творы гэтага цудоўнага мастака.

Дык што ж такое для Барыса Аракчэева было мастацтва? Французы б казалі: «Le comble honneur! (Быць на вяршыні шчасця!)» Я ўдакладніў бы: верх цяжкага шчасця! Дзякуй Богу, яно заўсёды спадарожнічала мастаку, які абраў для сябе нялёгка жыццёвы шлях: як казалі нашы продкі, «per aspera ad astra...». У «Ладзі распачы» Уладзіміра Караткевіча ёсць такія красамоўныя радкі: «Чалавек носіць сваё неба з сабою...» Барыс Уладзіміравіч таксама натхнёна насіў з сабою сваё неба — у прасторах жывапісных палотнаў і ў прасторах шчодрай ды адкрытай усяму свету душы...

Оксана Аракчэева

Дневники

Из дневника Б. Аракчэева:

Воспоминания, связанные с Россией, где я родился 19 апреля 1926 года, о детстве разные, но, в принципе, хорошие, ибо родители большие труженики были. Ушли из жизни рано: отец в 46 лет, а мать — в 47.

С календарей срываем дни рождэнья:
Листок к листку, листок к листку.
Вздыхнем, что вот стареем, к сожалению,
А молодость в бессменном отпуску.
Туда не ходят электрички, Боря.
Лишь память отсылает нас туда,
Где Кремник, шумно с отмеями споря,
Катил нам босоногие года.
А сверху солнце скалилось приветно,
И облачка тащились в никуда.
Взрослеем и стареем незаметно,
Определила жизнь нас в города.
У всех, как говорят, своя прописка,
Которую непросто поменять.
Степеннее шагаем и без риска
На личный день рождэнья опоздать. *(Сергей Аракчэев)*

Из дневника Б. Аракчеева:

Первым ребенком у папы и его первой жены Ульяны был мой брат Сергей, рождения 1919 года. Мать Ульяна умерла скоропостижно, оставив Сергея почти в грудном возрасте. Поднимала его моя мама Аграфена Ивановна (Кораблёва), на которой женился папа после смерти Ульяны. Кораблёвы Дарья Дмитриевна и Иван Петрович с семьей жили рядом с нашим домом, который унаследовал наш отец от родителей. Я помню его отца, моего дедушку Ивана Артемьевича, который был слепым после работы на кухне у барина Дикого где-то в Молдавии. Бабушки, папиной мамы, я не знаю, ибо она к тому времени ушла из жизни. По рассказам была очень добрая, в ее (нашем) доме находили всегда уют проходящие нищие, ночевали на печке. Утром она будила их позавтракать, и они шли дальше. Умерла (по воспоминаниям знавших ее, сильно распухнув). Семья держалась на ней — было 6 детей. У бабушки Дарьи Дмитриевны и Ивана Петровича было 5 детей (на моей памяти). Вроде был еще один... дедушку я мало знал... он был душевно больной после Первой мировой войны, революции и коллективизации. Всё вместе послужило уходу из жизни...

Сергея выкармливала наша мама теплым коровьим молоком. Он ждал, сидя на ступеньках. Родился Коля, но быстро умер, потом родилась Тоня... и тоже скоро умерла (в то время у мамы не хватало грудного молока). В юности переболела мама тифом, может, поэтому всё...

Вслед за мной родился брат Алексей 1928 г. р., сестра Вера 1930 г. р., Александра 1933 г. р., Михаил 1935 г. р. Меня родители берегли, поскольку я выжил, в отличие от двух других детей — первого Коли, второй Тони, ушедших в могилу в грудном возрасте. Дедушка Иван Артемьевич завещал, чтобы из его черной шубы (барской) пошили мне лучшие ходить в школу, потому что я как-то жалел дедушку. А брат мой старший, Сергей, иногда делал ему не так, как он говорил, так как дедушка иногда оставался с нами за няньку... Мне помнится и теперь, как дедушка сидел дома на лавке в шубе, а на коленях у него был мой братик Лёша, запахнутый в шубу. Как отошел дедушка из жизни, я не помню. Только слышал, что похоронили его в Черкасове... У меня крестный был двоюродный брат Пазухин Василий, а крестная — младшая сестра папы тетя Нюша (Бунтова — Пазухина).

Так писал папа в лечебнице (кожный диспансер) с 15 мая 2007 года. Эти записи я нашла пару лет назад, перебирая его бумаги.

А вот как вспоминает папа свою реку Сить, которая вошла в серию его этюдов разных лет под названием «Речка моего детства»:

Деревня наша, Турбаново, стояла на высокой площадке, а под «горой», в глубоком извилистом русле протекала историческая «речка моего детства» Сить, которая несла свои воды к реке Волге. В летние месяцы речка была нашим обетованным местом. Там и учились плавать, там и рыбалка проходила, кувшинки, лилии и дудки-ситки в речке росли. Как бы из ущелья впадал в речку ручеек, родник с ледяной водой, ключевой. По берегам его с весной всё зарастало подснежниками, одуванчиками, ромашками, купаленками, анютиными глазками, ландышами и другими многочисленными мелкими цветами. Весной токовали глухари, вили гнезда на ольшанике шумливые дрозды. Я с малых лет чувствовал какую-то особую тягу в одиночестве пойти по вязкой, глинистой пашне «голых нив» к бушующему, торжествующему, как бы взбесившемуся от большой, помутневшей от растаявших снегов реки Кремнику, несущемуся, переливаясь, перескакивая через огромные глыбы камней на своем пути в реку Сить, разлившуюся, срывающую с себя зимний ледяной панцирь. Всё это было великолепно, неповторимо, запомнилось на всю жизнь своим неповторимым торжеством рождения чего-то нового...

Насладившись увиденным и услышанным, я шел дальше по вязкому полю в сторону, где теплым пятном лежала прошлогодняя солома. В небе звонко, заманчиво, торжественно пел жаворонок. Захотелось лечь на теплую, согретую солнцем солому, долго смотреть в небо и слушать рождение весны...

Другим заманчивым, запоминающимся событием Весны был ледоход на реке Сить, когда по ней нескончаемой вереницей несло и ломало ледяные поля, кромсало, как огромными плугами глинистые берега.

О зарождении весны...

В природе, живя в ней этот период несет свои особые чувства, как о чем соскучившись и хотеть, чтобы быстрее всё шло к завершению торжеству весны. Девтора прокатывала заступами всякие канавки, чтобы больше талой воды втекало в ручьи, овраги и реку, и Кремник. На берегу, площадке с крутым спуском жгли костры в ожидании чудо-ледохода круглые сутки и взрослые мужики с наметами, некоторые заново связанные за зиму.